

Advies Archeologische Monumentenzorg 2015 – nr. 13

Beoordeling van een archeologisch rapport

Bevoegd gezag: Gemeente Bergeijk
Dhr. B. van Dorsten
Postbus 10.000
5570 GA Bergeijk

Datum: 28-1-2015

Locatie: Gerststraat te Riethoven, gemeente Bergeijk

Project: Archeologisch vooronderzoek: *Een huisplattegrond langs de noordrand van Riethoven, gemeente Bergeijk. Een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven* (ADC Rapport), auteur S.W. Kodde, januari 2015.

Van: Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant
Mevr. drs. R. Berkvens
Keizer Karel V Singel 8 / 5615 PE Eindhoven
Postbus 8035 / 5601 KA Eindhoven
T: 088-3690638 / 06-15829049
E: R.Berkvens@odzob.nl

Inleiding

Dhr. Van Beek is voornemens om nieuwbouw te ontwikkelen in het plangebied Gerststraat te Riethoven. Het plangebied is in gebruik als grasland. In het 2000 m² grote plangebied worden twee nieuwe woonblokken met parkeerplaatsen van ieder ca. 300 m² gerealiseerd. De ontgravingsdiepte zal ca. 0,7 m bedragen. Tevens wordt in het noorden een groenzone ingericht van 129 m². In een ca. 5 m brede strook in het zuiden van het plangebied zal een ontsluitingsweg worden aangelegd, met vanuit het midden hiervan naar het noorden een pad naar een collectief erf van de woningen. De nutsvoorzieningen worden vanuit het zuidoosten en zuidwesten doorgetrokken en komen uit tussen de twee bouwblokken in. De waterleiding zal op ca. 0,7 m –mv diepte worden aangelegd, de overige voorzieningen zullen niet dieper dan op 0,4 m -mv worden aangelegd.

Het vooronderzoek heeft bestaan uit een bureau- en booronderzoek.¹ Vanwege de landschappelijke ligging van de onderzochte locatie met een beschermend esdek alsmede gelet op de archeologische vondsten in de omgeving is de kans groot dat zich binnen het plangebied archeologische waarden bevinden. Op basis van dit vooronderzoek en op advies van de ODZOB heeft de gemeente besloten om in die delen van het plangebied die dieper dan 50 cm -Mv verstoord gaan worden of mogelijk worden gemaakt in het kader van het nieuwe bestemmingsplan, een inventariserend en waarderend archeologisch vooronderzoek in de vorm van proefsleuven uit te laten voeren (conform protocol Proefsleuven KNA 3.3, de SIKB Leidraad proefsleuven en de gemeentelijke richtlijnen voor archeologisch onderzoek).

Het karterende en waarderende proefsleuvenonderzoek had als doel het vaststellen van de archeologische waarde van het onderzochte gebied. Verder moest een advies worden gegeven over de noodzaak van archeologisch vervolgonderzoek. Het resultaat van een inventariserend onderzoek is volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) een rapport met een waardering en een

¹ Gerststraat, Riethoven (gemeente Bergeijk). Een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek (ADC Rapport 3723), auteur J. Huizer, 18-9-2014.

inhoudelijk (selectie-)advies (buiten normen van tijd en geld), aan de hand waarvan een beleidsbeslissing (meestal een selectiebesluit) genomen kan worden. Dit betekent, dat de veldactiviteiten uitgevoerd worden tot het niveau waarop deze beslissing gefundeerd genomen kan worden.

Samenvatting van de onderzoeksresultaten

Onderzoekskader RO: Omgevingsvergunning wijziging bestemming Grootte plangebied: circa 2000 m ² Onderzoekperiode: 7 januari 2015 Opdrachtgever: Dhr. T. v. Beek Opdrachtnemer: ADC Archeoprojecten

Conform het PvE² zijn ter hoogte van de twee geplande woonblokken twee proefsleuven aangelegd van 4 bij 25 meter. Vervolgens is de oostelijke werkput uitgebreid vanwege de aanwezigheid van mogelijke structuren. In totaal is een oppervlak van 222 m² open gelegd, een dekkingspercentage van ruim 10 % van het totale plangebied. In alle proefsleuven is één opgravingsvlak aangelegd in de BC-horizont of top van de C-horizont, dat wil zeggen onder het aanwezige esdek, op ca. 70 tot 90 cm – Mv.

Boven de C-horizont, die hier bestaat uit dekzand op een diepte van 26,8 en 27 m +NAP, ligt een rommelige bioturbatielaag, die vervolgens over gaat in een plaggendek. Deze oude akkerlaag, bestaat uit drie fases en is van elkaar onderscheiden door variatie in de kleur. De bovenste ca. 30 cm van het terrein wordt gevormd door de bouwvoor. De dikte van het totale plaggendek varieert tussen 42 cm aan de noordkant van werkput 2 tot 65 cm aan de zuidkant van werkput 2. Globaal lijkt de dikte van het plaggendek op te lopen naar het zuid(west)en en af te lopen richting het noordwesten en oosten van het terrein. Dit hangt samen met het natuurlijke reliëf van het onderliggende dekzand dat naar het zuidwesten afloopt.

In de drie proefsleuven zijn in totaal 35 sporen aangetroffen: 24 paalsporen, 1 kuil en 10 natuurlijke verstoringen. In werkput 1 en 3 is een deel van een west-oost georiënteerde structuur aangetroffen, waarschijnlijk een gebouw van minimaal 10,3 m lang en mogelijk 6,2 m breed. Huisplattegronden uit het Maas-Demer-Scheldegebied met een combinatie van gebogen staanderrijen en gebogen lange wanden worden tussen 950 en 1300 gedateerd, maar komen het meest voor in de 11e en 12e eeuw. De overige sporen in werkput 1 en 3 zijn paalsporen waar verder geen structuren in te onderscheiden zijn, maar met name de vier dicht op elkaar geplaatste sporen aan de zuidzijde van werkput 1 doen vermoeden dat meer structuren mogen worden verwacht. De sporen in werkput 2 zijn minder diep (tussen 8 en 12 cm), maar duidelijk onderscheiden. De verspreiding van de sporen beslaat daarmee het gehele plangebied. Er is echter duidelijk een hogere sporendichtheid in de zuidoosthoek van het terrein. Vermoedelijk is sprake van een erf en ligt de kern van het erf in de zuidoosthoek, of nog verder naar het oosten buiten het plangebied, en de verspreide losse sporen (en bijgebouwen) over de rest van het terrein.

Er zijn tijdens het onderzoek in totaal zeven scherven aardewerk en één stukje baksteen geborgen. Slechts één scherf is afkomstig uit een spoor, een binnenstijl uit de structuur en betreft een randje kogelpot met een mogelijke ooraanzet. Kogelpotaardewerk is vanaf de 8e tot en met de 14e eeuw vervaardigd en werd met de hand gevormd. De aanwezigheid van een fragment kogelpotaardewerk ondersteunt de interpretatie van de structuur als daterend in de Middeleeuwen, maar kan de datering niet aanscherpen. De overige vondsten zijn afkomstig uit twee lagen van het plaggendek: in de onderste laag zijn drie wandscherfjes handgevormd materiaal aangetroffen dat in de IJzertijd of de Romeinse tijd te dateren is. Uit de bovenste laag van het plaggendek zijn een bodemfragment van een steengoed kan met paarse engobe uit Langerwehe (1300-begin 16e eeuw) en een klein, dun wandfragmentje van lichtbruin aardewerk uit het Rijnland (ca. 1000-1250 n.Chr) verzameld. Het feit dat er handgevormde scherven uit de IJzertijd of de Romeinse tijd zijn aangetroffen, wil zeggen dat

² Programma van Eisen proefsleuven Bergeijk, Riethoven, Gerststraat tussen nrs. 8 en 9, auteur L.P. Verniers (ADC ArcheoProjecten), d.d. 5-11-2014.

sommige sporen op het terrein een oudere datering kunnen hebben dan de Volle Middeleeuwen. Er zijn echter geen vondsten in de sporen aangetroffen die dit ondersteunen.

ADC concludeert dat er onder het plaggendek sprake is van een intact sporenveld met sporen van structuren uit vermoedelijk de Volle Middeleeuwen. Het is mogelijk een bootvormige plattegrond te onderscheiden in de sporen, al lijken de afmetingen af te wijken van de standaardafmetingen van huizen uit deze periode. Daarom wordt het gebouw vooralsnog geïnterpreteerd als bijgebouw. De enige scherf uit een spoor is gedetermineerd als kogelpotaardewerk. De scherven uit de jongste laag van het plaggendek dateren tussen de 11e en 16e eeuw, de scherven uit de oudste laag zijn handgevoormde scherven uit de IJzertijd of Romeinse tijd. Een begrenzing van de sporen is niet aangetroffen, dus vooralsnog mag er vanuit worden gegaan dat de sporen aan alle kanten buiten het plangebied door lopen. De dikte van het plaggendek en de bouwvoor is samen tussen ca. 75 en 95 cm. Hierdoor zijn de sporen die onder het plaggendek liggen goed geconserveerd.

Voor het gehele terrein is een behoudenswaardige waardering gegeven voor zowel de fysieke als de inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats. Indien de kans bestaat dat de vindplaats zal worden verstoord dient deze archeologisch te worden opgegraven (behoud *ex situ*). De archeologische sporen kunnen vanaf een diepte van 27 m +NAP worden aangetroffen (tussen 75 en 95 cm onder het maaiveld). Dat wil zeggen dat deze hoogte als richtlijn in de nieuwbouwplannen kan worden gehanteerd. ADC ArcheoProjecten adviseert om bij de bouwwerkzaamheden een buffer te hanteren en met de civiele werkzaamheden niet direct op 27 m +NAP te werken maar iets hoger, om de archeologische sporen voor incidentele vergravingen en vertreding door zwaar materieel te beschermen. De dikte van deze buffer dient te worden aangegeven door de bevoegde overheid en aan te sluiten bij het archeologisch beleid van de bevoegde overheid.

Beoordeling

Het rapport is uitstekend geschreven en voldoet aan de kwaliteitseisen van de archeologische monumentenzorg (KNA versie 3.3). Ook het veldonderzoek is conform het PvE uitgevoerd. Het archeologisch onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat er archeologische waarden in het hele plangebied aanwezig zijn, die samenhangen met vroegere bewoning van het gebied. De vindplaats betreft waarschijnlijk een representatief deel van een nederzetting die goed geconserveerd is. De gaafheid/conservering van sporen en vondsten wordt hoog gewaardeerd en zijn kenmerkend voor de regio. De zeldzaamheid is middelhoog gewaardeerd, omdat vindplaatsen met huisplattegronden uit de Middeleeuwen in het Maas-Demer-Scheldegebied geen uitzondering vormen. De informatiewaarde van deze vindplaats is hoog, omdat in de directe omgeving van Riethoven met name vindplaatsen uit de Bronstijd, Vroege IJzertijd en Romeinse tijd bekend zijn en vindplaatsen uit de Middeleeuwen minder zijn aangetroffen. De diepteligging van de archeologische waarden is vastgesteld op 27 m +NAP (vanaf 75 cm onder het maaiveld). Hierboven ligt echter duidelijk een ouder akkerdek waarin ook laat-prehistorisch vondstmateriaal is aangetroffen. Het archeologische niveau ligt dan ook hoger dan wordt gesteld in het rapport en ligt eerder op 60 cm –mv (onderzijde S2000). Wij vragen hier nog naar te kijken en vervolgens het rapport definitief te maken.

Selectieadvies

Het plangebied Gerststraat is op basis van bovenstaande resultaten aan te wijzen als een terrein met archeologische waarde, waar duurzaam behoud dient te worden nagestreefd. Voor behoudenswaardige vindplaatsen zijn twee vormen van behoud mogelijk, te weten: in situ en ex situ. Het behoud op de plaats waar de vindplaats ligt (in situ) heeft de voorkeur boven een opgraving (ex situ):

- Het behoud in situ van de aanwezige archeologische waarden kan geschieden door inpassing in de toekomstige inrichtingsplannen, in combinatie met een op het behoud afgestemd beheer, en door het opnemen van een vergunningstelsel in het toekomstige bestemmingsplan. Alle (ook toekomstige) bodemroeringen die dieper gaan dan 50 cm –mv die tot (fysieke) aantasting van archeologische waarden leiden, dienen dan zoveel mogelijk vermeden te worden. In de te verlenen omgevingsvergunning zal de voorwaarde worden opgenomen dat er technische maatregelen moeten worden getroffen om de archeologische waarden in de bodem te behouden. De specificatie van deze technische maatregelen dienen aan te tonen dat sprake is van duurzaam behoud. De specificatie van deze technische

OMGEVINGSDIENST ZUIDOOST-BRABANT

maatregelen dienen ter goedkeuring voorgelegd te worden aan het bevoegd gezag, en zullen als voorwaarde aan de te verlenen vergunning worden gekoppeld. Deze maatregelen zullen in de vorm van beperkende voorwaarden aan de te verstrekken omgevingsvergunning worden opgenomen (bijv. maximum aanlegdiepte in NAP).

- Indien de behoudenswaardige vindplaats niet planologisch kan worden beschermd, wordt geadviseerd om de aangetroffen archeologische waarden in het hele plangebied veilig te stellen door een opgraving. De opgraving dient plaats te vinden aan de hand van een door het bevoegd gezag goedgekeurd programma van eisen en uitgevoerd te worden door een archeologisch bedrijf bevoegd tot het uitvoeren van archeologische opgravingen (Monumentenwet 1988, art. 45). Het archeologisch onderzoek dient verder te voldoen aan de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie en de aanvullende richtlijnen van de gemeente Bergeijk.

Toelichting

Gemeentelijke besluitvorming: (selectie)besluit

Op basis van de gegevens van het vooronderzoek stelt de uitvoerder van het onderzoek een waardering en selectieadvies op. Op grond van het onderzoeksrapport nemen Burgemeester en Wethouders een besluit ('selectiebesluit') ex art. 39/41 Monumentenwet. Hierbij wordt besloten of de vergunning verleend wordt zonder voorwaarden (vrijgeven van het terrein), of onder voorwaarden ten behoeve van het archeologisch belang. Dat kan zijn de verplichting tot het nemen van maatregelen om de archeologie in de bodem te behouden of tot het laten uitvoeren van een opgraving of archeologische begeleiding om de vindplaats voor aanvang van de bouw- of graafwerkzaamheden te documenteren.

Het al of niet opvolgen van een selectieadvies door de archeologisch uitvoerder is een besluit dat is voorbehouden aan het bevoegde gezag. Het (selectie)besluit kan dan ook afwijken van het selectieadvies. Als het bevoegd gezag concludeert dat de vindplaats behoudenswaardig is, zal de gemeente in lijn met beleidsuitgangspunten eerst moeten afwegen of de ruimtelijke plannen zodanig kunnen worden aangepast dat behoud van de vindplaats mogelijk is. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat uit van behoud van de vindplaats *in situ* (ter plekke, dat wil zeggen in de bodem). Is dit niet realiseerbaar, dan dient de aanwezige, als behoudenswaardig gewaardeerde, vindplaats te worden onderzocht door middel van een opgraving als definitieve beheersmaatregel. Als de archeologische vindplaats niet behoudenswaardig wordt bevonden - dan wel om andere redenen wordt gedeselecteerd - kan het terrein worden vrijgegeven voor de realisatie van de plannen. In sommige gevallen is aan te bevelen amateurarcheologen onderzoek te laten doen; dit kan alleen bij vindplaatsen met een negatief selectieadvies.

Kwaliteit

Bij het nemen van het (selectie)besluit wordt er van uitgegaan dat de kwaliteit van het archeologisch selectieadvies gewaarborgd is. Dit betekent dat het selectieadvies moet zijn opgesteld (en gecontroleerd) door een senior KNA archeoloog en in overeenstemming is met de waardering, het gemeentelijk archeologiebeleid en vigerende selectiecriteria. Een ander uitgangspunt is dat het gehele proces voorafgaand aan het archeologische selectieadvies volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) is verlopen. Dat wil zeggen dat er in het geval van gravend onderzoek een Programma van Eisen (PvE) moet zijn geweest. Een PvE moet bovendien goedgekeurd zijn door het bevoegd gezag.

Uitvoeringswerkzaamheden zijn onderhevig aan een landelijk voorgeschreven kwaliteitssysteem (KNA). Bij de besluitvorming wordt - indien opgenomen in het archeologiebeleid - een onderzoeksagenda betrokken die op basis van de toelichting op de archeologiekaart gesignaleerde kennislacunes is opgesteld en die ertoe moet leiden dat 'onderzoek met meerwaarde' wordt uitgevoerd, waardoor voorkomen wordt, dat er "meer van hetzelfde" onderzocht wordt.

Toetsingsprocedure

Rapportages worden door de Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant getoetst aan de in de archeologische monumentenzorg voorgeschreven kwaliteitsnormen en aan de in de beroepsgroep gangbare gedragscodes m.b.t. onafhankelijkheid en proportionaliteit. De conclusies en aanbevelingen zijn getoetst aan de verwachte waarde van de locatie en aan de verhouding tot de bestaande en de te verwachten verstoring van het bodemarchief. Indien deze toetsing leidt tot aanbevelingen om het rapport te verbeteren, hebben deze aanbevelingen alleen betrekking op meetbare kwaliteitsaspecten en niet op zaken die binnen het domein van de integriteit en wetenschappelijke verantwoordelijkheid van de rapporteur vallen. Selectie- en beleidsadviezen van de toetser zijn onderscheiden van die van de auteur van het rapport.

Bij de toetsing is – waar nodig – gebruik gemaakt van de volgende documenten:

- Gemeentelijke erfgoed- en archeologiekaarten
- Gemeentelijk archeologie- en erfgoedbeleid
- Minimale richtlijnen t.b.v. (de rapportage van) een archeologisch onderzoek in Noord-Brabant (april 2011)
- Regionale en Nationale Onderzoeksagenda Archeologie
- Gemeentelijke erfgoedmeetlat
- Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.3
- Leidraad Archeologische Standaard Boorbeschrijving
- Leidraad Archeologisch Onderzoek Beekdalen
- Leidraad Proefsleuvenonderzoek
- Leidraad IVO Karterend Booronderzoek
- Leidraad Standaard archeologische monitoring
- Kennisdocument “Optimale strategieën voor het opsporen van Steentijdvindplaatsen met behulp van booronderzoek. Een statistisch perspectief”
- Checklist SIKB beoordeling IVO verkennend, karterend en waarderend
- Checklist SIKB beoordeling PVE
- Literatuur m.b.t. de regio voor zover die aanwezig is in de bibliotheek van het Archeologisch Centrum in Eindhoven
- Gedragscode van de Vereniging van Nederlandse Archeologen